

FOLKHÖGSKOLE- VETERANEN

Nr 2 juni 2026

För en allmän medborgerlig bildning

- Historik.** 50 år i folkhögskolans värld, 90-talet sid 4
Forskning. Gustav Fridolin har forskat om deltagare i Allmän kurs sid 5
Kultur. En betraktelse över Sverker Sörlins "Kulturens värde" sid 6-8

Vi önskar läsekretsen Glad Sommar!

Värmöte i Göteborg
Föreningens västsvenska gren har genomfört sin traditionella vårträff.

Sid. 2

Tollare folkhögskola
Avslutande delen i vår serie där vi belyser tre folkhögskolors relation till sin huvudman

Sid. 9 & 12

Tempelriddarna
Vi tar en titt in i en "dold" del av civilsamhället, en gren av ordensväsendet.

Sid. 10-11

Höstträff i Uppsala!
Läs om planerna för en spännande veteranträff i november.

Sid. 12

Juninatt blir aldrig av, liknar mest en daggig dag.
Slöjligt lyfter sig dess skymning och bärs bort på ljusa hav.
Svalor flyga. Havet speglarblekblå färg och vit gestalt.

Tyst ur skummet månen seglar, och en doft av stjärnor svalkar andens oro, jordens allt.

Harry Martinsson
Cikada 1953

Avslutningstider

En kväll nu i veckan var jag på försommarkonserter med Kävestas musiklinje. De framförde ett

utmärkt program i den fullsatta Nikolaikyran i centrala Örebro.

Många örebroare uppskattar att skolan ofta förlägger sina konserter och utställningar till stan. Närvarande var också en hel del anhöriga till de drygt 40 musikeleverna – det var kvällen före avslutningen.

Skolan har byggt upp en struktur med återkommande arrangemang inom musik, dans och bild, som vänder sig till allmänheten både på skolan och runtom. För en regionägd folkhögskola betyder det mycket att man visar upp vad man bidrar med inom kulturlivet för oss boende i länet.

Jag hörde också av rektorn att internatet på Kävesta haft rekordmånga deltagare under året. Beror det på att en del folkhögskolor fått lägga ner sina internat och flytta till förhyrda lokaler i en stad och att det därmed finns färre internatskolor att välja på?

I sommar lämnar exempelvis Liljeholmens folkhögskola sina fastigheter i Rimforsa och flyttar all verksamhet till Linköping.

Folkbildningens betydelse för kulturen har ju diskuterats en del under de senaste åren, särskilt pga de hutlösa nedskärningarna av studieförbundens statsbidrag. Det har tydligast drabbat ungdomars replokaler och speltillfällen.

När ansvariga politiker får kritik för detta, svarar man att studieförbunden själva väljer vad man prioriterar! Folkhögskolans stora betydelse på kulturområdet uppmärksammas inte lika mycket.

När jag betraktade musikungdomarna såg jag blivande lärare och professionella musiker och jag hoppas att det finns en arbetsmarknad som väntar dem i framtiden. Men jag såg också många deltagare som kommer att glädja sig själva och andra med musik på sin fritid eller i andra yrken.

Det är kanske inte så stor chans att kultur och folkbildning lyfts fram i årets valrörelse. Men vi kan ju själva ställa frågor

om detta när vi träffar politiker, oavsett om det är på kommunal, regional eller nationell nivå. Alla är ju berörda.

Själv skulle jag förutom en förstärkning på kulturområdet helst vilja se en jättesatsning på folkhögskoleutbildning för arbetslösa. Den nuvarande regeringen har ju inte förstätt nyttan av detta.

I år finns det 152 folkhögskolor, varav 42 är regionägda. Regionernas 42 skolor har utgjort ett stabilt antal sedan 2005, när Örebro folkhögskola gick över till Evangeliska frikyrkan. Trots att det gjorts utredningar bland annat i Sörmland och Dalarna om att hitta nya huvudmän till någon eller några regionskolor, har det inte blivit någon förändring. Det är säkert alltför svårt för en förening/rörelse att ta över, särskilt med tanke på de höga fastighetskostnaderna.

Nästa år blir det däremot 41 regionskolor, när Storuman och Vin-

deln går samman till Västerbottens folkhögskola. Det är alltså inte fråga om någon nedläggning, utan mer en organisatorisk förändring. Vi ser alltså en tendens till just sammanläggningar under senare tid.

Men det finns också de som vill starta nya självständiga skolor av tidigare filialer. Just nu finns ansökningar från Trollhättan där Braheskolan (Folkuniversitetet) bedriver verksamhet och från Växjö, där Ädelfors och Grimslöv har en gemensam filial. Hur många folkhögskolor vi har nästa år beslutas därmed av FBR under hösten.

Folkbildningsrådet ska också under hösten besluta hur man går vidare med det förslag till nya statsbidragsvillkor för folkhögskolor som varit ute på en omfattande remissrunda. Sammanlagt har 125 instanser – folkhögskolor, regioner, intresseorganisationer och myndigheter – lämnat remissvar.

Enligt FBR:s sammanfattning har en majoritet välkomnat syftet med översynen – att stärka folkhögskolans särart och stimulera till ökad kvalitet. Treåriga bidragsperioder, en tydligare kvalitetsbeskrivning med fem verksamhetskvaliteter och ett mer transparent fördelningssystem är exempel på förslag som får brett stöd.

Remissvaren innehåller också flera kritiska synpunkter. Den mest genomgående kritiken rör kravet på dokumentation, som vissa menar riskerar att öka administrationen för skolorna. Flera instanser menar att tiden för att införa det nya systemet är för kort. Flera remissinstanser efterlyser också tydligare definitioner av centrala begrepp i de nya villkoren.

Borttagandet av lärartäthetskravet för särskild kurs är det enskilda förslag som väckt mest reaktioner. Kritiken kommer bland annat från funktionsrättsorganisationer, regioner och fackliga organisationer.

Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO) har lämnat ett brett kritiskt svar och anser att förslaget bör återremitteras. Offentligägda folkhögskolors intresseorganisation (OFI) är mer positiv men delar oron för ökad administrativ belastning och efterlyser tydligare övergångsbestämmelser.

Tanken är att nya villkor ska införas under 2027. Vi får se var det landar. Nu önskar vi er alla en härlig sommar så ses vi i höst!

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

Medlemsblad för
Folkhögskolans Veteranförening

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 2 • ÅRGÅNG 26 • Juni 2026

Redaktionskommitté

Per-Ola Jansson (Ansvarig utgivare)
braxnaspoj@gmail.com

Tommy Fogelberg (layout)
tommy.fogelberg@telia.com

Urban Lundin
urbanlundin1946@gmail.com

Föreningens postadress

Folkhögskolans Veteranförening

Signild Håkansson
signildhakansson@gmail.com
Folkungagatan 12 B 703 42 Örebro

Kassör

Signild Håkansson
signildhakansson@gmail.com
Folkungagatan 12 B 703 42 Örebro

Medlemskap

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Foto, omslagsbild: Per-Ola Jansson

Region Västs veteranträff på Mimi fhs, Göteborg

Text: & foto: Ingemar Nordieng

”En dag lyfte han blicken”

– Han gick med nedböjt huvud hela tiden på skolan. Såg aldrig upp, mötte aldrig någons blick. Men så en dag, efter några år, höjde han en dag huvudet, lyfte blicken – och såg andra människor!

Det är Mimi folkhögskolas rektor Hannes Lundkvist som berättar detta för oss veteraner vid vår vårträff på skolan.

Ett ögonblick som kom att betyda mycket – både för kursdeltagaren och för personalen!

En liten grupp av veteraner – ett nära samtal

Vi blev inte fler än åtta runt bordet. Men det var ingen nackdel i det här fallet. Samtalet blev personligt, nära och öppet när Hannes Lundkvist och JanErik Perneman från styrelsen tog oss med in i skolans pedagogik och omsorgstänkande för deltagare, alla med erfarenhet av psykisk ohälsa.

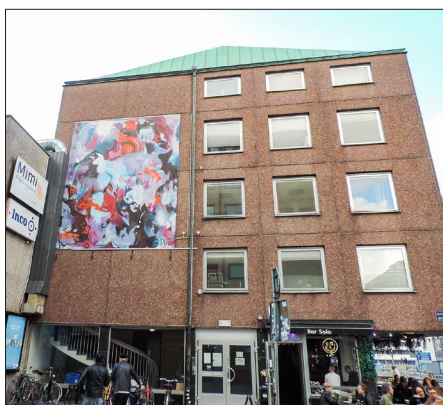
Närvaro som grund för lärande

En bärande tanke på Mimi folkhögskola är att varje deltagare ska känna att man är i ett socialt sammanhang där man saknas om man inte är där. Det får inte gå många dagar innan att någon reagerar på frånvaron.

Återhämtning från psykisk ohälsa – liksom lärande och bildning – sker inte i ensamhet. Det sker i meningsfulla sammanhang tillsammans med andra.

Därför arbetar skolan aktivt med:

- kontakt- och telefonlistor
- gemensamt ansvar för närvaro
- personal som är synlig och tillgänglig i lokalerna
- öppna utrymmen där alla får vara.

Omsorgspedagogik – där omsorg och kunskap möts

Pedagogiken på skolan bygger på en medveten balans mellan undervisning och omsorg – en form av ”omsorgspedagogik”.

Pedagogerna ställer sig frågor som

- Hur ser jag på min roll som pedagog?
- Vad menar jag med kunskap?
- Förmedlar jag kunskap på ett sätt som vill deltagarna väl?

Målgruppen är, som sagt, personer med erfarenhet av psykisk ohälsa. Många har varit hemmasittare i flera år. För dem är steget över tröskeln till skolan ett stort och modigt kliv. Studiegången är individuell och anpassas till varje deltagare.

Att bli redo att vara deltagare i en grupp, ett socialt sammanhang, kan för många vara svårare än ämnena man studerar.

Lärarassistenterna är viktiga personer som rör sig på skolan varje dag och som ger stöd och praktisk hjälp för deltagarna.

Allmän linje har cirka 80 deltagare, totalt finns upp till 100 deltagare som är på skolan under olika perioder.

Ett ledarskap som ser människor

Styrelsen är aktiv och närvarande. Den följer skolans arbete, lyssnar in personalgruppen och deltar i seminarier och utvecklingsdagar. Att lyssna och förstå är viktiga ledord.

Skolan har två rektorer, som delar

på ledarskapet, 75 procent vardera. Inom tjänsterna finns även möjlighet till vidareutbildning och forskning.

Huvudman är Folkhögskoleföreningen Gyllenhuset, där följande organisationer ingår: Stiftelsen Gyllenkroken, Sveriges Fontänhus Riksförbund och Föreningen Kvinnocenter i Bergsjön

En förmiddag att ta med sig!

För oss veteraner blev det en mycket intressant, innehållsrik och givande förmiddag. Vi rundade av förmiddagen med att gå över gatan till Coop, köpa våra sallader och sedan dela måltidsgemenskapen med personal och deltagare i skolans lokaler.

Höstens veteranträff

Höstens veteranträff är ännu en öppen fråga. Det blir allt svårare med att samla oss för en träff. Men vi vill ännu inte ge upp utan kommer, förhoppningsvis att inbjuda till en höstträff, som vi hoppas blir välbesökt – gör vad du kan för att komma med!

Veteraner kommer och går, men planeringsteamet består! Kom gärna med förslag på både skola (ska vara lätt att nå) och innehåll till någon av oss, Per Nordqvist, peje.nordqvist@gmail.com Ingemar Nordieng ingemar.nordieng@gmail.com eller Håkan Söderlund hakan2017@telia.com.

50 år i folkhögskolans värld (90-tal)

Signild Håkansson

Ja, det var en kväll i juni....för 35 år sedan. RIO och Rektorsföreningen för landstingskolorna hade ordnat en sammankomst på Södermalm för avtackning av Byrå VI på Skolöverstyrelsen. Vi hade lagt ihop till presenter, det hölls tal och lästes dikter.

Mest känd för oss bland dem som avtackades var folkhögskoleinspektör Bo Göthberg. Inte anade jag då att jag själv inom några år skulle jobba med många av hans uppgifter och ofta bli kallad för inspektör.

Efter åttio år av statlig tillsyn över folkhögskolan skulle en ny epok inledas. Dåvarande skolminister Göran Persson hade drivit igenom en kommunalisering av ungdomsskolan och som följd därav en nedläggning av SÖ. Han ansåg inte heller att folkbildning skulle följa med till det nyinrättade Skolverket.

Med egen bakgrund inom ABF inbjöd han i stället berörda huvudmän att bilda en egen organisation för självförvaltning. Vid halvårsskiftet 1991 skulle Folkbildningsrådet överta en del av SÖ:s uppdrag. En detaljerad folkhögskoleförordning samt omfattande föreskrifter upphörde och en ny, kortfattad förordning om statsbidrag kom i stället.

Var vi oroliga inför de stora förändringarna? Nej, det kan jag inte minnas. Trots en mer detaljerad styrning under SÖ-tiden var vi vana vid en stor självständighet och hade inget emot det ökade självstyret.

När jag idag frågar mina kollegor vad som var den största skillnaden vid övergången svarar de:

Lärartjänsterna!

Att den statliga regleringen för lärarnas del upphörde innebar att man själv fick en tydligare roll som arbetsgivare. På gott och ont.

I Folkbildningsrådet skulle Landstingsförbundet företräda landstingens folkhögskolor, men hade till skillnad från RIO ingen egen kontakt med sina skolor.

Rektorsföreningen kom därför att bli en viktig länk. Själv var jag aktiv i styrelsen och det var ofta vi fick föreslå personer till olika organ inom Folkbildningsrådet. När vi hade möten kom en del namn upp och sedan

var det alltid någon som sa: vi ska väl ha en kvinna också - och blickarna föll på mig.

Jag blev en av ledamöterna i folkhögskoledelegationen, som fick yttra sig i många frågor inför FBR:s styrelsemöten. Mina olika uppdrag innebar att jag ofta behövde vara borta från skolan.

Det hade inte gått utan en trygg ersättare, en lärare som alltid ställde upp som tillförordnad. Det var Ulla, som senare efterträdde mig som rektor på Kävesta.

När Folkbildningsrådet startade var de anställda mycket få och det förekom delade tjänster mellan FBR och intresseorganisationerna. Efter några år behövdes en förstärkning. Kraven på återrapportering ökade och nya anslag tillkom.

Våren 1994 fick jag en fråga från FBR om jag ville ha jobbet som folkhögskolesekreterare med anställning ett år i taget. Efter 11 år som rektor ville jag gärna prova något nytt – jag tackade ja och fick tjänstledigt från Kävesta.

Ansvarsområdet var mycket brett; det handlade om statsbidrag, regelverk, studieomdömen, studiestödsfrågor, tillträde till fortsatta studier, nordiska kontakter och rådgivning till skolorna. Mycket att lära sig, men jag trivdes verkligen. Konferenser och skolbesök gav viktiga intryck och erfarenheter. Efter två år fick jag inte längre tjänstledigt från min skola och valde då att stanna på FBR.

På det ekonomiska planet hände mycket för folkhögskolorna under de här åren. Vid övergången blev det ekonomiska utfallet hyggligt, trots att sex nya skolor startade 1991.

Men inom kort kom en första nedskärning pga den ekonomiska krisen och jag minns att vi åkte buss upp till Stockholm med våra deltagare och demonstrerade på Mynttorget.

Efter en tid kom det i alla fall andra nyheter. Den dåvarande borgerliga regeringen såg att folkhögskolan snabbt skulle kunna bidra till att sänka de höga arbetslöshetssiffrorna (stor skillnad mot idag alltså).

Först kom ett extra anslag våren -93 och inför läsåret 93/94 tillkom 10 000 nya platser genom K-anslaget.

Bo Löwkrantz och Per Nordquist samtalar med Lasse Magnusson, RIO och Marta Olsson, Landstingsförbundet, inför bildandet av Folkbildningsrådet

Söktrycket var stort och folkhögskolorna tog snabbt emot många nya deltagare. Det händer mycket i en skolform där deltagarna blir 50% fler på kort tid. Filialer och nya samarbeten tillkom, vilket ett par år senare ledde till ett rekordhögst antal ansökningar om att starta nya folkhögskolor.

Det blev ett omfattande beredningsarbete och besök på ett dussin platser. Folkhögskoledelegationen föreslog att fyra skulle få starta, men styrelsen gick på en annan linje.

Det blev nio helt nya folkhögskolor, många i förortsmiljö. Totalt tillkom 19 folkhögskolor under 1990-talet. Utifrån det ekonomiska utrymmet skulle det dröja innan särskilt skolorna från 1997 kom upp i en normal storlek.

Statsbidragssystemet hade blivit alltmer av ett lapptäcke. En del skillnader hade ärvts från SÖ-tiden och andra tillkommit senare. Skolans statsbidrag per deltagarvecka kunde skifta utifrån tillkomstår, storlek och vissa specialbidrag.

Mot slutet av 90-talet gjordes en omfattande statsbidragsöversyn i syfte att göra systemet mer likvärdigt. Mest motstånd mötte förslaget att slopa det särskilda bidraget till musikfolkhögskolorna. Men trots förutsägelser om musiklivets död, överlevde både musiklinjerna och branschen.

Millennieskiftet närmade sig och svensk folkhögskola skulle gå in i sitt tredje århundrade. Hur skulle man då anpassa sig till nya villkor och möjligheter?

Om deltagare i folkhögskolans allmänna kurs

Text: Ingegerd Akselsson Le Douaron, foto: Tommy Fogelberg

Deltagare i allmän kurs på folkhögskola skäms för att de går på folkhögskola.

Det hävdade Gustav Fridolin när han berättade om sitt forskningsprojekt för ca 20 veteraner, de flesta f.d. folkhögskolerektorer, en regnkall eftermiddag i mars på Tollare folkhögskola, strax utanför Stockholm stad.

Deltagare har ju alltid vittnat om att de uppskattat folkhögskola. Hur går det ihop?

Gustav arbetar sedan några år tillbaka som folkhögskollärare på Stadsmissionens folkhögskola på Kungsholmen i Stockholm. Samtidigt har han forskat tillsammans med en grupp folkhögskollärare som fått möjlighet att forska på halvtid, och jobba som folkhögskollärare på halvtid, med heltidslön.

Gustav utgick från frågan:

Hur uppfattar deltagare i allmän kurs sin studiesituation?

Han ville möta deltagare på djupet. Hans forskning ledde fram till en licentiatuppsats och två artiklar.

Gustav Fridolin djupintervjuade 24 kursdeltagare, olika när det gäller ålder, bakgrund och förankring på arbetsmarknaden. Det de har gemensamt är att de går eller har gått allmän kurs på folkhögskola.

Deltagarna ville dölja att de gick på folkhögskola. En deltagare menade att det var "jättepinsamt" att säga att hen gick folkhögskola. Vissa, sa en

deltagare, är på folkhögskola för att få CSN, men just den deltagaren är där för satsa, att göra något av sitt liv.

Det var aldrig menat att jag skulle lyckas i den vanliga skolan sa, en deltagare med ADHD. Samtidigt betonade deltagare det egna ansvaret.

Här drog flera i Salongen på Tollare folkhögskola efter andan och tog sats för att protestera. Vi är ju vana vid vittnesbörd om hur människor går på folkhögskola och får en vändpunkt i sina liv, och dessutom ofta gärna berättar om det. Eller är det kanske mest folkhögskolans vänner som vill berätta om folkhögskolans kvaliteter?

Den sociala skammen, replikerade Gustav, när man går på allmän kurs på folkhögskola för att man upplever sig ha misslyckats i tidigare studier, inte kunnat nå upp till normen att klara 12 år i skola med godkänt, finns där, samtidigt som deltagare uttryckt uppskattning för folkhögskolans ömsesidighet och jämlikhet, det sociala samspelet, klassrumsdiskussioner, inga prov och betyg.

- Min lärare ser mig inte som ett barn utan som någon som behöver hjälp ibland.

Folkhögskolans sätt att organisera lärandet kan skapa osäkerhet och ny stress hos deltagaren: Vad betyder min insats om det alla gör är bra?

Hur mycket ska jag prata för att å ena sidan visa att jag kan saker men å andra sidan visa att jag kan lyssna på mina kurskamrater? Folkhögskolans frihet kan innebära osäkerhet.

- Det allra viktigaste, menade Gustav, är hur relationen mellan deltagare och lärare utvecklar sig. Deltagaren behöver känna sig säker på att läraren förstår hans situation, med tidigare erfarenheter i ryggsäcken och ett liv utanför folkhögskolan som ofta är komplext.

De deltagare som når en nära erkännande relation med sina lärare övervinner osäkerheten medan den osäkerheten kvarstår för en mindre grupp deltagare. -

- Det kan, konstaterade Gustav, vara speciellt svårt för nyanställda lärare att hitta vägen till att handskas med folkhögskolans frihet och att få deltagarnas förtroende. Här behövs

någon slags mentorskap kollegor emellan.

Gustavs forskning får stöd:

- Friheten i undervisningen kan vara inspirerande, men också svår för nyanställda. Kollegialt stöd och tydliga strukturer kan göra det lättare att komma in i arbetet", säger forskaren Susanna Alexius som forskar vid *Score*, Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor vid Stockholms universitet och *House of governance and public policy* vid Handelshögskolan i det senaste numret av Folkhögskolan (Nr 02-2026).

Hon råder också aktörer inom folkhögskolan att vara proaktiva utåt och förklara hur friheten fungerar i praktiken i folkhögskolan, innan den ifrågasätts.

Deltagarna i Gustavs undersökning har haft lite eller ingen kontakt med den särskilda kursen. Och den allmänna kursen fungerar trots allt inte alltid för alla.

En femtedel av deltagarna i allmän kurs slutar under det första året. Bara hälften får de behörigheter de behöver. Men det visste vi väl redan?

Kärleken är tålmodig. Vi tycker ändå att det är mödan värt att värna om folkhögskolan som skolform, vi folkhögskolans vänner, som varit med i många år, som delar vår kärlek till folkhögskolan och som samlades en regnkall eftermiddag på Tollare folkhögskola för att umgås med varandra och lära mer.

Ingegerd Axelsson Le Douaron

Arbetat som folkhögskollärare. Varit handläggare på Folkbildningsrådet, och bla kommunikatör på Rörelsefolkhögskolornas Intresseorganisation.

Varit gruppleddare för Miljöpartiet i Utbildningsnämnden i Stockholms stad.

Den förlorande kulturen

Text & foto: Per-Ola Jansson

"Intet folkstyre kan varaktigt bestå och lyckas därest det icke upp bäres av upplysta, ansvarsmedvetna och självständiga medborgare.

Och ingen folkbildning utgör ett hållbart underlag för folkstyret, därest den icke fått sin daning och växt i det andliga klimat, för vilket tanken, ordets och kritikens frihet är en garanterad verklighet"

Torgny Segerstedt

Förord

Sverker Sörlin har i år publicerat en essä med rubriken *Kulturens värde*. Vi förstår omedelbart att författaren är övertygad om att *kulturen* har ett värde. Det är ingen retorisk övertygelse.

Han gräver djupt för att visa oss hur försummad *kulturpolitiken*, dvs. den som bör handla om våra liv tillsammans, och vilken potential som gått förlorad. Boken är en stridsskrift. Den är omfattande, massiv, och krävande. Men den är skriven med brio och elegans.

Sörlins bok handlar om hur kulturens värde (n) har hanterats under historiens gång. Det torde vara svårt att hävda att kultur inte har några värden. Däremot blir det alltsomoftast problem med själva kulturbegreppet. När det skall definieras visar hela den politiska plymen upp sina fjädrar, från blodrött till åskblått.

Jo, den tyske författaren Hans Johst hade kanske rätt. Kultur kan betyda nästan vad som helst. Det var därför han 1933 ville osäkra sin Browning när han konfronterades med ordet.

Två amerikaner, A. L. Kroeber och Clyde Kluckhorn, kom fram till att *kultur* bär på 164 olika betydelser.

Walesaren Raymond Williams närmar sig begreppet från fyra olika utgångspunkter. För det första förknippas det med ett samhälles strävan att uppnå *perfektion*, för det andra ett tillstånd av intellektuell utveckling hos ett samhälle *i allmänhet*, för det tredje något som uppträder hos *de olika konsterna*, och för det fjärde som beteckning för livet *i sin helhet, materiellt, intellektuellt och själsligt*.

De tre första utgångspunkterna upp-

fattas idag som *humanistiska* till sitt innehåll, och den fjärde sammanfaller med vad som vanligtvis uppfattas som *antropologi*, eller "läran om människan".

Innan vi går in närmare på Sörlins text vill jag ta med lite om det som närmar sig det som kan hänföras till Williams antropologiska del av kulturbegreppet, som fångat mitt intresse sedan lång tid tillbaka.

Kultur, civilisation och mentalitet
Genom vår historia löper en dialektik mellan *kultur* och *civilisation*. Ibland ses kulturen som en förutsättning för att en civilisation skall uppstå.

Kultur ses då om en sorts "mjukvara", ett samhälles traditioner i form av språk, sedvänjor och religion medan *civilisation* ses som ett betydligt mer avancerat tillstånd för ett samhälle. Det är genom tekniska och vetenskapliga framsteg den uppstår och regleras genom att politik och juridik systematiseras i *städer* som blir centra för utvecklingen. I den frodas idéer om framsteg.

Oswald Spengler, 1880-1936, avviker från flertalet historiker i sin syn på begreppsparet kultur-civilisation. Han ser det som att när en "kultur" övergår i "civilisation" är den inne i sin sista av fyra faser i sin existens, den fas som ovillkorligen leder till undergång. Vilket Västerlandet nu är på god väg att göra (1919-22), enligt honom.

Efter det tyska kejsardömet etablering som nationalstat uppträder föreställningar där Tyskland representerar en högre form av själslig kultur, medan Frankrike ses som en tom, närmast själlös, civilisation behärskad av teknologi.

Norbert Elias, 1897-1990, är en tysk kulturhistoriker som glömdes bort. Hans Magnum opus *Sedernas historia*, publicerades 1939, men väckte ingen uppmärksamhet då. I två delar skildras vad Elias kallar för *civilisationsprocessen*.

Han ser historien som en disciplineringsprocess. Normer utvecklas som stärker samhällelig gemenskap. Han skildrar hur beteenden, skick och fason växer fram. Vi genomgår alla en kultiveringsprocess. Hans uppfattning har haft stor påverkan på hur vi idag

tolkar delar av vår historia.

Annales-skolan, är en fransködd historieskrivning känd för sitt begrepp *la lounge durée*, "det som varar länge".

Den har sedan tiden efter det första världskriget starkt påverkat vår syn på hur traditioners seghet konserveras, men som långsamt kan förändras över tid. *Mentaliteter* uppträder som långsamma och sega strukturer, i tänkesätt och vanor över långa tider. *Annales* förknippas i vår tid främst med Fernand Braudel, 1902-1985.

Kulturpolitik

Genomgående i *Kulturens värde*, i tio kapitel, belyser Sörlin relationen mellan vad vi kan mena med "kultur" och för att sedan se vilka försök som gjorts för att omsätta den i någon form, dvs. "kulturpolitik".

Det vill säga på vilka sätt kulturen gör sig gällande och hur det gick till när kulturens värde (n) aldrig på riktigt infogades i en kulturens politik".

Arthur Engberg, 1888-1944, socialdemokratisk ecklesiastikminister mellan 1932 och 1939, förknippas med hur en sådan kulturpolitik kan formuleras och som Sörlin tycks vilja ha som modell i detta avseende.

Föregångare till Engbergs kulturpolitiska insatser finns. Dels, den tyskinfluerade kulturkonservere Rudolf Kjellén, 1864-1922, dels likaså tyskinfluerade sociologen och sedermera socialdemokraten Gustaf Steffen, 1864-1929, som blev professor i ekonomi och sociologi i Göteborg 1903.

Han konstaterade att "Det sociala som sådant är helt och hållet psyke, endast psyke och /.../ för att förstå

ett samhälles utveckling måste man hellre väga in mentaliteter och psykologiska samspel mellan individer i stället för materiella eller biologiska faktorer”.

Kjellén såg att det som stod på spel var *samhällets kärnvärden*. Han var anfäktad av tidstypiska rasteorier. Svenska Dagbladets chefredaktör Helmer Key, 1864-1939 ville att SvD skulle sträva framåt kulturpolitiskt.

Steffen och Key tycktes överens om att det nu var helt rätt tid för en ”kulturpolitik /.../ en som icke skall identifiera sig med några nationalekonomiska eller socialpolitiska specialintressen utan företräda den högre allmänt mänskliga odlingen gentemot all politisk materialism och all kulturell likgiltighet eller tillbakablivvenhet”.

Samtida med Kjellén och Steffen inleder Oscar Olsson, 1877-1950, den stora folkbildningsrevolutionen med sin idé om studiecirkeln, den i vilken man utvecklar kunskap tillsammans.

Till denna skara hör också Johan och Richard Sandler, far och son. För Johan handlar kultur främst om något som berör samhället, inte individerna. Sonen Rickard såg ”kulturen *inte* som en exklusiv domän för de konstnärliga och litterärt skapande grupperna utan ett ord för hela samhällets högre strävanden.” Han grundar ABF 1912. Om dessa två herrar har Jörgen Håkansson utförligt skrivit i *Folkhögskoleveteranen* 1 och 2, 2025.

Nu tillbaka till Engberg. Rolf *Spillran av ett moln* Edberg, har i tre band, gett ut ett urval av Engbergs 6000 artiklar och tal, i *Tal och skrifter* 1945. Engberg växte upp i ett välbärgat bondehem i Hälsingland och hade läshuvud, som man sade. I Uppsala läste Engberg filosofi för Hägerström och klassiska språk. Sörlin påstår ryktsvägen att när Hägerström umgicks med Engberg pratade de grekiska, klassisk givetvis.

I sin ungdom under Uppsalaåren var han som fler intellektuella i den tidens vänster influerad av antisemitism, på samma sätt som den briljante Bengt Lidforss. Under 1920-talet vändes den uppfattningen till sin motsats.

Ecclesia är ett grekiskt ord med två innebörder, dels en beteckning för den högsta politiska församlingen i den grekiska statsstaten Athén, dels en beteckning för den kristna kyrkan i sin helhet, eller en specifik församling.

Engbergs insatser som ecklesiastikminister är imponerande. Nya museer, ny psalmbok, ny 7-årig folkskola och *Riksteatern* m.m. Man förknippar honom kanske oftast med att han var den minister som förordade det franska språket framför engelskan i våra läroverk.

Höjdpunkten i ecklesiastikminister Engbergs kulturpolitiska gärning finns att ta del av i broschyren *Demokratisk kulturpolitik* från 1938. Där finns ekon från en äldre, mer konservativ syn på kulturpolitiken, men också att den unga demokratin genom sina folkrörelser och medföljande folkbildning ”kommer att göra ett annat samhälle möjligt, med nya, kunnigare friare och mer kreativa människor som tar vara på sina nya liv som också är andliga”. Man skymtar också ett moraliskt budskap: ”Offra egennyttan för samhällsnyttan!”

Som ecklesiastikminister vurmade Engberg i skolfrågan främst för folkskolan och läroverken. Men han månade om folkhögskolornas statsbidrag, särskilt om lärarlönernas reglering så att de var drägliga.

Man kan se Olle Svenning och Nordal Åkerman som eftersläntare till Engbergs kulturpolitiska projekt. Åtminstone tyckte de det 1966 när de gav ut en pocketbok, *En socialistisk kultursyn*.

I den kan man läsa att: ”Kultur kan vara synonymt med samhälle”, vilket kunde betyda medborgarnas aktiviteter på alla områden, deras politiska och samhälleliga uppfattningar och deras sociala förhoppningar. De angrip ”reklamen, kommersialismen och fördumningen.”

Men hur blev det? Ecklesiastikdepartementet avvecklades nästa omedelbart när Palme blev utbildningsminister när han som kommunikationsminister klarat av högertrafikomläggningen. Då uppstod ett kulturdepartement ur spillrorna av det gamla ecklesiastikdepartementet.

Den kulturpolitik som sedan följde med 1974 års reformer blev aldrig ”en politik för ett helt samhälle”. Någon kontakt med den typ av kulturpolitik

som artikulerade ”samhällsomvandlande och människoutvidgande dimensioner” i Engbergs och Sändlers m.fl. anda” blev det inte.

För gemene man påbörjades marschen mot en uppfattning att kultur är något som likställes med de ”sköna konsterna”. Utbildning och folkbildning tillhör en annan sfär i vilken statsnyttan gör sig gällande.

I den senaste statsbudgeten omfattar utbildning och forskning 400 miljarder, kultur nio, som pungslås av folkbildningens fyra miljarder. Studieförbunden specifikt får över tid en neddragning med femhundra miljoner.

Sedan får vi hoppa till 1974 års berömda kulturproposition. Den föregicks av en utredning, förstås. Den resulterade *inte* i ny lagstiftning. Det blev åtta kulturpolitiska mål som handlar om *Yttrandefrihet, Eget skapande, Motverkan av kommersialism, Decentralisering av kulturstödet, Stöd till eftersatta grupper, Förnyelse* och att *Kulturavet skall bevaras*.

Ett *Kulturråd* bildades. Det blev *Stöd till fria grupper*, en uppgradering av *folkbildningen* och ökad *regionalisering*. Konsten skulle vara fri på det sätt som Tage Erlander redan 1955 på Harpsund fick till svar när han frågade Ragnar Thoursie om råd över vad staten och dikten kan göra för kulturpolitiken?

”Jo, dikten kan vara allt som politiken behöver: utopi, satir, kritik, den kan handla om makt och maktlöshet. Allt detta kan dikten göra. ...

Bara den *inte* anser sig vara till för att ge politikerna ett handtag”

Alltså det berömda avståndet. Arm-längds avstånd, ska det vara.

Mattias Karlsson, Sverigedemokraternas starke man i kulturfrågor omhuldar, i sin skapelse *Oikos*, vår

förgångna kulturhistoria. Där ingår idén om en nationell kulturkanon och ett vurmande för det svenska kulturarvet. Kanske en strävan att *skapa* ett helsvenskt *Gemeinschaft* à la Ferdinand Tönnies?

Men enligt sociologen Johan Asplund kan en sådan genomtänkt kulturpolitik inte bli en organisk, spontan uppstådd, svensk gemenskap, utan endast en utopi, en artefakt, om man ger sig på något så fastställt.

Kvalitet

Sociologen Harald Swedner, 1925-2004, såg de konstnärliga resultaten som *produkter*. De efterfrågas i konkurrens med andra produkter.

Sörlin skriver att Per Albin ansåg att all smak är god smak. Men det tycker inte Filminstitutets chef Harry Schein. Han ses av Sörlin som en avantgardistisk och aristokratisk konstideolog. I den hållningen finns inte ett spår av arvet från Arthur Enberg och de andra sekelskiftesmännen, det är fullständigt utplånat.

Vi som var med på 60- och 70-talen minns Åsa-Nissebataljen. Schein hade inga problem med *kultureliten*. Den är en nödvändig kraft, trots att den är en blygsam minoritet. "Man bör egentligen inte begära något av dem. Det ligger i deras egenskap som konstnärer att bryta mot normer, vara i opposition. De måste stödjas, ej heller regleras på något sätt."

Det måste innebära att Schein var en förespråkare av någon form av l

årt pour l'art, konst för konstens egen skull, och bara man klassats som fullvärdig konstnär i den kategorin var man fri att verka utan att egentligen utvärderas, kanske även att bli väl försörjd av offentliga bidrag.

Amerika

I USA utvecklades under 1930-talet det som kommit att kallas *kulturindustrin*. Den rymmer framförallt film och bildmedier och är helt avhängig marknaden för sin finansiering.

I Sverige diskuterades under 1980-talet inom regeringen om reklamfinansiering vore en väg att gå. Kulturminister Göransson fick sin vilja igenom, Public Service skulle finansieras av staten och licensavgifter. Tanken på reklamintäkter, men hel del annat kom från Amerika. Bland annat den kulturfråga som berör oss här.

En betydande tänkare i frågor om kultur och dess betydelse för samhället i stort är den amerikanske pedagogen John Dewey. Han var elev till William James, den amerikanska *individualismens* store filosof. Den var USA-s stora bedrift enligt James, och den måste vårdas!

Dewey kunde med stöd av den sociologiska *vetenskapen* i USA närma James individualism med andra samhällsintressen. Dewey kom att bli anhängare till Roosevelts *New Deal*. Han ansåg att skolan måste lära ut vad det innebär att samarbeta. Dewey kopplar ihop *frihet* med *kultur*.

Men vilken sorts kultur är det som främjar en demokratisk livsform? Det är den stora frågan. Utan en sammanbindande *moral* faller allting samman... Och *det avgörande är att man kan umgås och samverka fritt i ett stabilt, kulturellt system*.

Den franske filosofen Jean Baudrillard, 1929-2007, har en helt annan uppfattning om tillståndet i dagens USA. Han såg sig inte själv som postmodernist, men ses som en sådan ofta.

Han stod i dörren in till det postmodernistiska rummet, "men han vägrade gå in". *Simulakra* är hans begrepp över kopior som saknar original. "Dallas" och Disneyland är "inte en förvriddning av verkligheten – de är den nya verkligheten".

För USA (*Amerique*, 1986), är öknen en utmärkt metafor. "Landet är som ett tomt rum befriat från kultur, historia och mening. Städerna med

sina neonskyltar, motorvägar och skyline – är en förlängning av öknen. Allt rör sig, allt cirkulerar men utan något egentligt slutmål."

Baudrillard anser att "USA är modernitetens originalversion, vi i Europa är den dubbade, eller textade originalversionen, USA är den förverkligade utopin."

Slutsatser

Jag delar Sörlins känsla av förlust över de krympningar som kulturen drabbats av under andra halvan av 1900-talet och fortsatt in i nutiden. Kanske på grund av det som Bengt Göransson, 1980-talets kultur- och utbildningsminister, skriver i sin *Tan- kar om politik* (2010):

"Ekonomer och spinddoktorer och marknadens krav har tagit över politikens roll. Medborgaren hade ersatts av skattebetalaren.

Men, som hen skriver, medborgaren söker inte bara effektivitet; mesta möjliga utfall för lägsta möjliga skatt. Hen söker ett bättre samhälle.

Bengt Göransson inser att de gamla *kollektiva* ansträngningarna att förändra samhället till det bättre knappast inte längre är möjliga att återskapa.

De gamla folkrörelserna är nu krympta rejält, med enstaka undantag. Nya försök blir ofta endast dagsländor. Socialdemokraterna har nu lika många medlemmar som Pingströrelsen. Den medborgaranda som förutsätter att medborgarna inte endast betonar sina rättigheter utan också inser sina skyldigheter, har mer eller mindre avdunstat.

Medborgaren har förvandlats till en skattebetalare som undrar över vad hen (fan!) får för pengarna som hen levererar in till offentlighetens olika kassor.

Det räcker inte med nio miljarder i kulturbudgeten, det kanske inte heller räcker med nittio miljarder för att kulturella verksamheter ska förändra vårt samhälle i önskad riktning, om vi inte kan komma överens om riktningen?

KULTUREN kanske överlever som en arkipelag med enstaka stora öar och mängder med små, där människor kan samlas kring gemensamma intressen, som kan omsättas politiskt?

Tollare folkhögskola

Tommy Fogelberg

I det här numret avslutar vi vår belysning av tre klassiska rörelsefolk-högskolors verklighet, och dess relation till sina respektive huvudmän.

I förra numret belyste vi Brunnsvik och Sjöviks folkhögskola, med sina kopplingar till arbetarrörelsen och frikyrkorörelsen.

Nykterhetsrörelsen får här representeras av Tollare folkhögskola, i Nacka. Vi har träffat rektor Elina Majakari för ett samtal.

Vi talas vid när terminen avslutats, deltagarna har lämnat skolan och läsårets avslutande planeringsdagar just genomförts. Mot bakgrund av flera års ansträngd ekonomi, går vi direkt på pudelns kärna.

Hur gick 2025 ekonomiskt för er.?

- Vi har ju haft flera år med väldigt tuff situation, ekonomin har varit ytterst ansträngd. Så det är en stor lättnad att vi kan leverera ett positivt resultat, på knappt 1,5 miljoner! Det är en stor lättnad faktiskt.

När jag anställdes som rektor 1 januari 2025, så fick jag nämligen det tydliga uppdraget att skapa balans i ekonomin. Så det känns väldigt skönt, för mig, för personalen, och självklart också för styrelsen.

Jag vet ju att huvudmannen- Movendi, tidigare IOGT-NTO - övertog ansvaret för fastigheterna 2024. Har det bidragit till ekonomins förbättring?

- Ja men självklart! Genom att vi sluppit ansvaret för fastigheterna har vi kunnat fokusera på vårt huvudupp-

drag, folkbildning.

Att huvudmannen övertog/köpte fastighetsbeståndet var ju omdebatterat, och från flera håll riktades kritik. Några vet jag beskrev det som att Tollare "bestulits". Hur ser du på det hela?

- Att Movendi övertog fastigheterna var nödvändigt skulle jag säga. Det fanns enorma renoverings- och underhållsbehov, och Tollare hade inte en chans att finansiera det behovet.

Sedan dess har det satts in omfattande renoveringar, och fler är planerade. Det sker ju så klart i en nära dialog med oss, vilka behov är störst, var behövs insatser just nu mm.

Hur stor var köpeskillingen?

- Kring 12 miljoner.

Det innebar ju också att folkhögskolan i ett nafs kunde göra sig skuldfri!

Det här betyder att Tollare nu hyr av Movendi vad jag förstår?

- Det stämmer, och det hyresavtal som tecknades i samband med övertagandet gäller till sista juni 2027

Känner du oro för framtida hyresnivåer?

- Inte direkt oro, men ovisshet råder ju kring den punkten. Vii får helt enkelt vänta och se, när vi startar diskussionerna om nästa avtalsperiod.

Betyder det här också att deltagar-

Foto: Tollare folkhögskolas hemsida

na som bor i internatet nu hyr av Movendi?

- Ja det är riktigt. Dock säkrar vi upp det - nödvändiga! - socialpedagogiska ansvaret för internatet.

Tollare "säljer" tjänster för internatansvar, dagligt vaktmästarbehov, tillsyn mm. till Movendi.

Därefter har väl också restaurangverksamheten övergått i annan regi?

- Det stämmer, det skedde i slutet av förra året. Restaurangen drivs numera av en extern aktör.

Det här innebar ytterligare lättnad för vår ekonomi, och framför allt att vi kan helt fokusera på vårt huvuduppdrag, folkbildning.

Har du en bra relation med din styrelse, huvudmannens företrädare på Tollare?

- Ja, den styrelse vi har nu tillträdde i november förra året. Det är en stabil styrelse, med många olika kompe-

Fortsättn. sid 12

Faktaruta

IOGT-NTO förvärvade fastigheten Tollare av möbelfabrikanten och mecenaten Conrad Åhlberg, som överlät fastigheten 1945. Noterbart är att Conrad Åhlberg gjorde i princip samma sak med Stensund, idag också folkhögskola med Frisksportrörelsen som huvudman.

Tollare folkhögskola startade 1952, skolans förste rektor var den i folkhögskolesammanhang, smätt legendariske Gösta Vestlund.

Huvudman är Movendi, tidigare bl. a. IOGT-NTO.

Omfattning: 8.695 deltagarveckor. Korta kurser utgör 2025 blygsamma 98 dltv.

Ekonomi 2025: Omsättning: 26, 7 miljoner, dryga 21 miljoner utgör

stats- och regionbidrag, särskilda insatser mm.

TOLLARE
FOLKHÖGSKOLA

Resultat: Efter flera år med sviktande resultat, redovisas ett positivt resultat för 2025 på knappt 1,5 miljoner!

Driftsform: Tollare folkhögskola drivs som en folkhögskoleförening.

Styrelse: Består av nio ledamöter, som väljs på Tollare folkhögskoleförenings möte. det avhålls vartannat år, i samband med huvudmannens Movendi, kongress.

Ordförande är en tidigare rektor, Mats Lempinsky, och styrelsen sammanträdde 2025 8 gånger, men antal styrelsemöten kommer minska framöver.

Foto: Tommy Fogelberg

Det dolda civilsamhället

I samband med intervjuerna med företrädare för rörelsefolkhighögskolor - Brunnsvik och Sjövik - kopplade till de klassiska folkrörelserna, valde vi att ge en inblick i en inte lika känd företeelse inom civilsamhället, nämligen "Föreläsningsföreningen", i det fallet föll valet på Söderköping.

I samband med att vi i detta nummer samtalar med Tollares rektor, väljer vi att titta in i den lite hemliga ordensvärlden, och vad passar bättre än att göra det i nykterhetsrörelsens egen Tempel Riddare Orden.

Vi har träffat Simon Winnfors, till vardags kökschef på Stensunds folkhighögskola, tillika mångårig och högt uppsatt medlem i Tempelriddarna.

Simon, Du har ju varit med länge i TempelRiddarna. Vad är det för speciellt med ordensällskap?

De flesta vet att det finns ordensällskap. Främst tänker man på Frimurarna och Odd Fellow, men faktum är att Sverige har flest ordnar per capita.

Foto: Lars-Olof Johansson

En följd av vår historia av ideellt arbete.

Jag vågar sticka ut hakan och säga att ordensällskapen i allra högsta grad är en typ av folkrörelse. Alla etiska ordnar, till exempel Svenska frimurarorden, Bifrostorden, Svenska Druid-Orden, Odd Fellow Orden, Siriusorden, Maria orden, W:6... (ja listan kan göras lång) har samma grunduppdrag. Man strävar efter att göra sina medlemmar bättre och därigenom göra samhället bättre.

Om alla blir den bästa versionen av sig själva kommer alla att bidra till en positiv samhällsutveckling. Att ha ett forum för reflektion, självrannsakan och kontemplation är förutsättning för utveckling av den enskilde.

Men allt detta hemlighetsmakeri, mystiken runt ordensällskap. Vad har den för roll?

Ingen svensk orden är hemlig, däremot håller de flesta sitt inre arbete dolt för utomstående. Det beror inte på att verksamheten är ljusskygg utan det är ett pedagogiskt verktyg.

Om man går in i något utan att veta vad man ska mötas av gör man det med sina sinnen på hjälpans och är antagligen mer mottaglig för de budskap som förmedlas.

Ordensväsendets gradsystem kan jämföras med skolans årskurser. Man måste gå i första klass innan man börjar andra. Jag vänder mig mot att gradsystemet skulle vara en hierarki, för mig beskrivs den bättre som en lök, bröder och systrar i första graden omsluter de i andra graden som i sin

Faktaruta

Orden bildades

i USA år 1845 med namnet *The*

Temple of Honor and Temperance, en utveckling av sällskapet Sons of Temperance bildat tre år tidigare.

Till Sverige kom orden 1887, genom en ung ingenjör vid namn Emil O Johansson och det första templet bildades i hans hemstad Gränna. 1907 tog man namnet Tempel Riddare Orden.

Till en början gick arbetet trögt, det bildades ett tempel i Jönköping men splittringen inom IOGT, mellan

tur omsluter tredje graden och så vidare. Man rör sig inte uppåt utan inåt, inom sig själv men också inom orden.

Många anser ju att ordensällskap är odemokratiska. Ofta är de ju inte öppna för kvinnor tex. Hur ser Du på det?

Ordensällskap är av tradition könsseparatistiska, det finns undantag, men inom de flesta är det så. Ordensällskap har traditionellt sett bekymmer med mångfald på alla möjliga plan.

Det har varit och är fortfarande på många sätt en plats för vit medel- och överklass. Men de är samtidigt väldigt diversifierade; det ryms många politiska, religiösa och ideologiska uppfattningar inom de flesta ordnar och en anledning till detta är att man i regel inte pratar partipolitik eller religion. Det gör det också möjligt att se personen bakom åsikten.

Många ordensällskap kom till Sverige ungefär när de stora klassiska folkrörelserna kom till. Finns det något samband?

Man ska ha med sig att när många av ordnarna kom till Sverige på 1800-talet var det i samma veva som det blev lagligt att tillhöra andra kyrkor än statskyrkan genom Dissenterlagarna, stiftade 1860 och 1873.

Att då samla människor från olika

hickmaniter och maliniter påverkade även den verksamheten negativt.

Några godtemplare i Skönvik, 6 km norr om Sundsvall, fann en notis om orden i Sundsvalls Tidning och blev nyfikna. Kunde det möjligen vara något för dem? Men det innebar stora kostnader att starta ett tempel och inte förrän den 15 februari 1891 kunde man starta ett tempel, som fick namnet Verdandi nr 3.

Det är just här som orden får fotfäste på riktigt och det är härifrån man börjar växa, även om templet i Gränna och Jönköping båda blev kortlivade.

samfund under samma tak för att delta i andlig verksamhet som syftar till personlig utveckling var stort. I ordenssalar runt om i landet satt metodister, statskyrko-tillhöriga, agnostiker och baptister och diskuterade livet och döden, de stora frågorna.

Den enda andra plats där denna blandning och dynamik existerade vågar jag påstå var inom nykterhetsrörelsen.

Skiljer sig Tempelriddarna från andra ordenssällskap menar du?

Ett ordenssällskap sticker ut, Tempelriddare orden (TRO), orden har starka och tydliga kopplingar till nykterhetsrörelsen och frikyrkan och man har historiskt samlat många medlemmar som är aktiva också inom dessa.

Det gör att orden är mer förankrad i den svenska folkrorelsetraditionen, mer demokratisk och helt enkelt folkligare än många andra. Utan att för den skull tumma på högtiden, stringensen och traditionen.

Sedan 20 år tillbaka finns också en kvinnlig motsvarighet som heter Tempelbyggare orden (TBO). Och ja, namnet ska särskrivras ... av tradition.

Verksamheten tuffade på och fler och fler män anslöt sig och fler tempel bildades runt om i landet. Men man arbetade fortfarande med dåligt översatta amerikanska ritualer, som inte speglade förhållandena i Sverige särskilt väl.

Men det blev det ändring på 1903 när en ung man vid namn Oskar Eklund valdes till ordens stormästare. Eklund var redan oerhört aktiv i olika sammanhang. Han var med och grundade den malinitiska grenen av IOGT:s tidskrift "Svenska Good Templar" 1880 och blev snart dess redaktör, och förblev på den posten fram till och med att tidningen lades ned och ersattes med den återförenade ordens tidning Reformatorn. Han var också den som tog Blå bandet till Sverige, för att nämna något.

Med Eklund i spetsen påbörjades ett arbete med att reformera och utveckla ordens verksamhet, dess ritualer och dess arbetsredskap, med godkännande av den högsta ordensledningen. Arbetet föll väl ut och inom några år var den svenska grenen betydligt större och starkare än den amerikanska. Som en följd av detta valde man att 1938 flytta ordens högsta ledning från USA till Sverige, och Oskar Eklund blev då internationell chef, en befatt-

Foto: Tempel Riaddare Ordens hemsida, fotograf: Magnus Wihlborg

ning han uppbar fram till sin död.

Orden dog kort efter det ut i USA, en bidragande orsak till detta var den omfattande försäkringsverksamhet man bedrev, en verksamhet som dränerade orden på resurser. Den fasthet och högtid som än idag präglar orden är i stor utsträckning Eklunds förtjänst.

Men finns det någon koppling till folkhögskolan då?

Mer än någon kan ana!

Ett flertal ordensbröder har varit engagerade inom skola och utbildning. För att nämna några kan bröderna Björn Höjer vid Tollare, Sven Östberg och Jan Wennergren på Wendelsberg nämnas.

Justus Elgeskog, rektor på Karlskoga Folkhögskola 1916-1928 och Wendelsberg 1928-1947 var mycket engagerad i TR, annars mest känd som en av de stora ideologerna inom NTO. En annan var Simon Hofverberg, mångårig rektor på Edelviks folkhögskola och Hellidens folkhögskola. Han var Stormästare (ordförande) för ordens svenska verksamhet 1965-1974.

Även inom andra delar av skolväsendet har orden varit representerad, inte mindre än två ministrar inom utbildningsområdet har varit tempelriddare John Almkvist och Bengt Göransson.

Finns det andra områden där du ser en samhörighet med folkhögskolan?

Något annat som ordenssällskapen och folkhögskolan har gemensamt är hur väl formen passar personer med särskilda behov. Inom TR märker vi hur väl vår form passar personer med NPF-diagnoser. Verksamheten följer ett tydligt mönster, du vet vad som förväntas av dig i umgänget med bröder och du vet vad du kan förvänta

dig av mötet. Alla möten inom orden följer en fast dagordning med tydlig indelning.

Hos TR har nykterheten en självklart position, här möts bröder med olika bakgrund, vissa kommer från missbruk och kriminalitet, andra är organiserade nykterister sedan generationer. Jag har ofta hört från bröder med bakgrund inom tolvstegsrörelsen att vår verksamhet blir en naturlig fortsättning på den resan.

Många folkrorelser och civilsamhällsorganisationer kämpar ju med sjunkande medlemstal, minskat engagemang mm. Hur ser det ut för ordenssällskapen i det avseendet?

Ordenssällskapen för, liksom många delar av civilsamhället, en kamp för sin överlevnad. Undantaget Frimurarna har samtliga svenska ordnar ett sjunkande medlemsantal.

Samtidigt vet vi att behovet av samhörighet, gemenskap, sunda förebilder och personlig utveckling är stort. Framförallt unga män är ensamare än någonsin tidigare och där tror jag i alla fall att både folkhögskolan och ordenssällskapen kan spela en oerhört viktig roll.

Vi socialiserar och utvecklar våra deltagare, även om formerna är olika är målet detsamma: Att ge människor förutsättning att nå sin fulla potential och bli den bästa versionen av sig själva.

Simon Winnfors

Stor Ceremonimästare i stortemplet för Sverige och Finland.

Mångårig medlem i IOGT-NTO-rörelsen, numera Mowendi. Arbetar till vardags som kökschef på Stensunds folkhögskola.

Tollare folkhögskola (forts fr sid 9)

Tommy Fogelberg

tenser. Områden som folkbildning, ekonomi, och juridik är väl företrädade i styrelsen.

Hur ofta sammanträder styrelsen?

- Under 2024, när fastighetsförsäljningen och omorgansiationen genomfördes, hade styrelsen 15 sammanträden! Under 2025 hade styrelsen 8 möten, men planerar för framtiden att minska det till kanske 4-5 möten/år.

Styrelsen har inget VU/AU, utan arbetar istället i arbetsgrupper för olika områden och uppgifter.

Är styrelsen ett bra stöd i ditt arbete som rektor?

- Jag känner att vi får bra förutsättningar av styrelsen, det är en bra dialog, och vi får tydliga uppdrag och beslut för vårt arbete.

Utöver styrelsemöten mm, så samtal jag med ordföranden varje vecka kring aktuella frågor, problem mm. Så ja, jag upplever styrelsen som ett bra stöd för mitt arbete!

På vilket sätt avspeglar sig huvudmannen i Tollares verksamhet?

- Jag skulle säga framför allt i kursutbudet, främst i våra särskilda kurser. Men också i en del av våra uppdragsutbildningar.

Medverkar huvudmannen direkt i verksamheten?

- Absolut, företrädare från huvudmannen medverkar regelbundet. Det kan vara i samband med temadagar, som föreläsare i olika kursmoment i våra kurser mm.

Jag måste också nämna Tollarskolans vänner, där många har en nära koppling till huvudmannen. De arrangerar Valborgsfirande, Bakluckeloppisar, Julbord, träffas varje måndag för sjunt på Tollare. Genom åren har de också gett betydelsefulla ekonomiska bidrag till skolan.

Sammantaget skulle jag säga att det är en enorm styrka för oss att ha Movendi Sverige som huvudman för skolan.

TOLLARE FOLKHÖGSKOLA

Har ni korta kurser i samverkan med huvudmannen?

- Tyvärr inte så mycket. Men de vi har är väldigt betydelsefulla för oss, och stärker så klart relationen.

Om vi blickar framåt, var ser Du att Tollare är om tio år?

- Vi kommer att vara en stark aktör för folkbildningen, lika stark som idag. Med stolthet kommer vi att fortsätta erbjuda deltagare möjlighet till bildning och utbildning, vi kommer att fortsätta ge deltagare på Allmän kurs, som kanske inte känt sig hemma i ungdomsskolan "en annan typ av chans."

Finns Tollare fhs kvar på Tollare om tio år?

- Vet ej, men förhoppningsvis! Vad jag vet är att folkbildningen är kvar på Tollare folkhögskola, minst lika stark som idag!

Veteranträff i Uppsala!

I månadsskiftet oktober/november planerar styrelsen att ordna ett veteranmöte i Uppsala. Vi strävar efter att arrangera en träff kl. 12-12", dvs en träff med övernattnig. Första eftermiddagen planerar vi för lunch, två "kulturmöten" och en något senare middag på Domtrappkällaren.

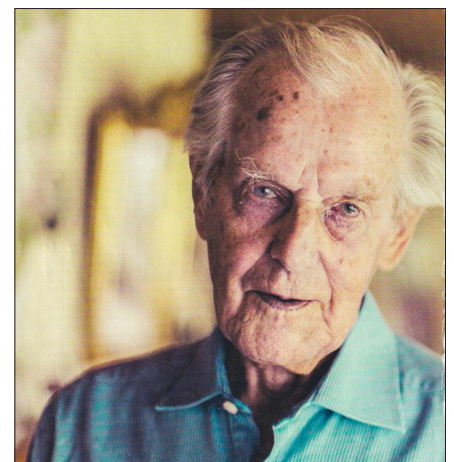
Andra dagens förmiddag åker vi till Uppsala folkhögskolas avdelning vid Ultuna och träffar rektor Mikael Hurtig som visar oss runt och berättar om folkhögskolans utveckling och samordning med folkhögskolans tre andra avdelningar på Wiik, i Heby och i Tierp. Efter lunch skiljs vi åt.

Foto: Uppsala folkhögskolas hemsida

I höstens första nummer av Folkhögskoleveteranen presenterar vi det kompletta programmet och hur man anmäler sig till det.

Glad Midsommar!
Hälsar Per-Ola

Gå med i
Folkhögskolans
Veteranförening!
Du behövs!!